

PRZEWIDYWANY ROZWÓJ RÓŻNYCH GRUP LUDNOŚCI W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE DEMOKRATYCZNEJ DO ROKU 2000

Demograficzna sytuacja NRD pod względem struktur ludnościowych charakteryzuje się wieloma osobliwościami. W związku z tym na początku naszych badań celowe będzie podzielenie całej ludności na dwie wielkie grupy: w wieku zdolności do pracy i w wieku nieprodukcyjnym. Tę drugą grupę dzielimy znowu na dwie części: dzieci oraz osoby w wieku emerytalnym. W urzędowych statystykach pod pojęciem dzieci rozumie się osoby w wieku 0-14 lat łącznie z 7 miesiącami pomiędzy 14 a 15 rokiem życia. Do grupy emerytów natomiast zalicza się osoby w wieku powyżej 65 lat (mężczyźni) i 60 lat (kobiety). Ludność w wieku produkcyjnym to osoby w wieku 15-65 lat dla mężczyzn i 15 - 60 lat dla kobiet.

I. GRUPA DZIECI

Od lat 1946 do 1958 r. grupa dzieci stale się zmniejsza. W latach 1959 - 1966 liczebność tej grupy wzrasta, po czym w 1966 znowu spada. Na wzrost liczby dzieci w latach 1959 - 1966 miało wpływ działanie prawa o ochronie matki i dziecka oraz praw kobiety z 28 V 1958 r. Natomiast na spadek urodzeń po 1966 r. wpłynął fakt, że od 1964 r. na rynku małżeńskim pojawiają się słabe liczebnie roczniki urodzone w czasie trwania II wojny światowej. Należy oczekiwać, że liczba dzieci będzie się zmniejszała aż do 1980 r., po czym znowu zacznie wzrastać aż do 1990 r. będąc echem wzrostu urodzeń z lat 1959 - 1966. W latach 1990 - 2000 znowu wystąpi spadek urodzeń.

II. GRUPA EMERYTÓW

W latach 1946 -1971 stale wzrastała liczba emerytów. Wzrost ten utrzyma się prawdopodobnie do 1975 r. W latach 1975 - 1992 liczba emerytów, jeśli chodzi o mężczyzn, będzie się zmniejszać, po czym aż do 2000 r. znowu wystąpi wzrost. Ten przebieg rozwoju tej grupy mężczyzn zdeterminowany został przez niską liczbę urodzeń w czasie I wojny światowej oraz podwyższoną umieralność mężczyzn w okresie II wojny

Ludność w wieku nieprodukcyjnym

Rok	Ogółem	Na 100 osób	Dzieci poniżej 15 lat	Na 100 osób	Osoby w wieku emerytalnym	Na 100 osób
1950	6 606 255	35,9	4 065 818	22,1	2 540 437	13,8
1951	6 615 728	36,1	3 975 266	21,7	2 640 462	14,4
1952	6 601 985	36,1	3 903 558	21,3	2 698 427	14,7
1953	6 531 784	36,1	3 779 971	20,9	2 751 813	15,2
1954	6 479 905	36,0	3 683 868	20,5	2 796 037	15,5
1955	6 429 737	36,1	3 585 223	20,1	2 844 514	16,0
1956	6 400 819	36,4	3 508 664	19,9	2 892 155	16,4
1957	6 406 281	36,8	3 478 434	20,0	2 927 847	16,8
1958	6 431 066	37,1	3 460 256	20,0	2 970 810	17,2
1959	6 522 034	37,7	3 520 795	20,4	3 001 239	17,4
1960	6 646 395	38,7	3 618 127	21,0	3 028 268	17,6
1961	6 784 261	39,7	3 715 770	21,8	3 068 491	18,0
1962	6 925 133	40,4	3 816 431	22,3	3 108 702	18,1
1963	7 036 741	41,0	3 903 216	22,7	3 133 525	18,2
1964	7 071 023	41,6	3 940 741	23,2	3 130 282	18,4
1965	7 123 446	41,8	3 958 896	23,2	3 164 550	18,6
1966	7 172 385	42,0	3 960 341	23,2	3 212 044	18,8
1967	7 205 234	42,2	3 944 687	23,1	3 260 547	19,1
1968	7 207 892	42,2	3 920 788	22,9	3 287 104	19,3
1969	7 203 810	42,2	3 890 219	22,8	3 313 591	19,4
1970	7 191 118	42,2	3 859 516	22,6	3 331 602	19,5
1971	7 171 929	42,1	3 831 485	22,5	3 340 444	19,6

Źródło: Bevölkerungsstatistisches Jahrbuch der DDR 1972.

światowej. Natomiast liczba kobiet w wieku emerytalnym zmniejszać się będzie w okresie 1975 - 1995, po czym do 2000 r. będzie wzrastać. Jest to także uwarunkowane niską liczbą urodzeń w okresie I wojny światowej jak też niską liczbą urodzeń w okresie powojennym. W latach 1946-1971 udział kobiet w grupie emerytów wzrósł z 60 do 69,4%. Stosunek ten do 1980 r. tylko nieznacznie będzie się zmieniał. Jednakże od 1980 r. udział kobiet w ogólnej liczbie emerytów zacznie szybciej wzrastać i w 1990 r. będzie się kształtował w granicach 74%. Po osiągnięciu tego maksimum odsetek ten trochę się obniży i należy się spodziewać, że w 2000 r. kobiety będą stanowiły 70% ogólnej liczby emerytów. Być może warto prześledzić, jaki procent ludzi w wieku poprodukcyjnym stanowiły kobiety w przeszłości. Oto dane: 1900 r. — 66,3% ogółu emerytów, 1910 r. — 66,5%, 1925 — 66,4%, 1933 — 65% ogółu emerytów.

Liczby te można otrzymać także w sposób czysto matematyczny rozporządzając tablicami wymieralności oraz uwzględniając nadwyżkę urodzeń chłopców nad dziewczynkami. Należy przy tym mieć na uwadze, że kobiety o 5 lat wcześniej przechodzą na emeryturę.

III. GRUPA LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM

Liczba osób w wieku zdolności do pracy w okresie lat 1949 - 1970 stale się zmniejszała. Dotyczy to liczby ogółem, jak też liczby kobiet w wieku produkcyjnym. Warto zauważyć, że liczba mężczyzn zmniejszała się tylko do 1964 r., a i to w latach 1951, 1952 i 1954 wystąpiły odchylenia od tej tendencji. Ten, stan rzeczy można wyjaśnić następująco. Od 1965 r. w wiek zdolności do pracy wkraczają osoby urodzone po 1950 r. Z grupy tej odchodzą kolejno roczniki mężczyzn urodzonych w 1900 r. i później. Roczniki te zostały w czasie ostatniej wojny mocno przerzedzone, a więc ci, którzy opuszczają grupę osób w wieku zdolności do pracy są mniej liczni niż ci, którzy doń wstępują. Natomiast wśród kobiet aż do 1973 r. roczniki opuszczające grupę ludności w wieku poprodukcyjnym są liczniejsze niż roczniki dziewcząt, które w ten wiek wstępują. W 1971 r. liczba kobiet w wieku zdolności do pracy zmniejsza się o 13 263 osoby, a liczba mężczyzn w tym wieku wzrasta o 17 832. Tym samym wzrasta ogólna liczba osób w wieku zdolności do pracy. W 1974 r. po raz pierwszy liczba kobiet wchodzących w wiek zdolności do pracy przewyższa liczbę kobiet odchodzących na emeryturę, co oznacza wzrost liczby kobiet w wieku produkcyjnym, tj. w wieku od 15 do 60 lat.

Tabela 2

Ludność zamieszkała i obecna

Rok	Ogółem	Mężczyźni	Na 100 osób	Kobiety	Na 100 osób
1950	18 388 172	8 161 189	44,4	10 226 983	55,6
1951	18 350 128	8 159 015	44,5	10 191 113	55,5
1952	18 300 111	8 146 390	44,5	10 153 721	55,5
1953	18 112 122	8 071 789	44,6	10 040 333	55,4
1954	18 001 547	8 036 712	44,6	9 964 835	55,4
1955	17 832 232	7 968 716	44,7	9 863 516	55,3
1956	17 603 578	7 876 305	44,7	9 727 273	55,3
1957	17 410 670	7 795 241	44,8	9 615 429	55,2
1958	17 311 707	7 769 816	44,9	9 541 891	55,1
1959	17 285 902	7 774 689	45,0	9 511 213	55,0
1960	17 188 488	7 745 274	45,1	9 443 214	54,9
1961	17 079 306	7 704 357	45,1	9 374 949	54,9
1962	17 135 867	7 743 936	45,2	9 391 931	54,8
1963	17 181 083	7 784 482	45,3	9 396 601	54,7
1964	17 003 632	7 748 135	45,6	9 255 497	54,4
1965	17 039 717	7 779 661	45,7	9 260 056	54,3
1966	17 071 380	7 808 255	45,7	9 263 125	54,3
1967	17 089 884	7 829 905	45,8	9 259 979	54,2
1968	17 087 236	7 843 503	45,9	9 243 733	54,1
1969	17 074 504	7 851 573	46,0	9 222 931	54,0
1970	17 056 983	7 857 628	46,1	9 199 355	53,9
1971	17 042 363	7 865 335	46,2	9 177 028	53,8

IV. PROPORCJE POMIĘDZY LUDNOŚCIĄ W WIEKU PRODUKCYJNYM I NIEPRODUKCYJNYM

W latach 1950 - 1969 ludność w wieku nieprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym stale wzrastała. W 1950 r. na 100 osób w wieku zdolności do pracy przypadało 56 osób w wieku nieprodukcyjnym, a w 1971 r. już 73 osoby. Od 1970 r. iloraz ten będzie się zmniejszał aż do 60 na 100 w roku 2000. Jeśli weźmiemy z osobna dzieci i emerytów na 100 osób w wieku zdolności do pracy, to otrzymamy następujące liczby (w procentach): odsetek dzieci zmniejszył się w latach 1950-1956 z 35 do 31%, po czym zaczął wzrastać aż do 1966 r. osiągając 40%. Do 1971 r. wykazywał nieznaczną tendencję spadkową osiągając w 1971, r. 39%. Ten trend spadkowy utrzyma się do około 1980 r. Po tym roku odsetek znowu będzie wzrastać do 1990 r., a następnie opadać do około 37% w 2000 r. Sytuacja powyższa jest uzależniona od kształtowania się liczby urodzeń oraz liczby osób w wieku zdolności do pracy.

Stosunek liczby emerytów do ludności w wieku produkcyjnym wzrósł z 22% w 1950 do 34% w 1971 r. Po 1971 r. zaznaczy się trend spadko-

Tabela 3

Ludność w wieku nieprodukcyjnym

Rok	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku zdolności do pracy	Liczba dzieci na 100 osób w wieku zdolności do pracy	Liczba emerytów na 100 osób w wieku zdolności do pracy
1950	56,1	34,5	21,6
1951	56,4	33,9	22,5
1952	56,4	33,4	23,1
1953	56,4	32,6	23,8
1954	56,2	32,0	24,3
1955	56,4	31,4	24,9
1956	57,1	31,3	25,8
1957	58,2	31,6	26,6
1958	59,1	31,8	27,3
1959	60,6	32,7	27,9
1960	63,0	34,3	28,7
1961	65,9	36,1	29,8
1962	67,8	37,4	30,4
1963	69,4	38,5	30,9
1964	71,2	39,7	31,5
1965	71,8	39,9	31,9
1966	72,5	40,0	32,5
1967	72,9	39,9	33,0
1968	73,0	39,7	33,3
1969	73,0	39,4	33,6
1970	72,9	39,1	33,8
1971	72,7	38,8	33,8

wy odsetka emerytów aż do 1995 r., a następnie należy się liczyć z ponownym wzrostem stosunku emerytów do ludności, w wieku zdolności do pracy.

Dla porównania przyjrzymy się sytuacji przed I wojną światową. Narodowe spisy powszechne wykazały, że stosunek liczby dzieci do ludności w wieku produkcyjnym wynosił w 1900 r. 59%, a w 1910 r. 57%. W obu tych latach stosunek liczby emerytów był mniej więcej na tym samym poziomie i wynosił około 11% liczby ludności w wieku zdolności do pracy. Odpowiednie liczby w okresie międzywojennym wynosiły: dla dzieci w 1925 r. około 39%, w 1934 r. około 36%; dla emerytów w 1925 r. około 11%, w 1934 r. około 14%. Po I wojnie światowej spadł więc udział dzieci, a od 1925 r. wzrósł odsetek emerytów.

Porównując dane aktualne z tymi sprzed I wojny stwierdzamy, że w 1960 r. na 100 osób w wieku zdolności do pracy przypadało 70 osób w wieku nieprodukcyjnym lub dokładniej mówiąc 59 dzieci i 11 emerytów. Natomiast w 1971 r. obciążenie to wzrosło do 73 osób (39 dzieci i 34 emerytów). Biorąc pod uwagę liczby ogółem 70 i 73 mogłoby się wydawać, że obciążenie to wzrosło tylko nieznacznie. Jednakże bardzo silnie

Tabela 4

Ludność w wieku zdolności do pracy

Rok	Ogółem	Na 100 osób	Mężczyźni w wieku 15 - 65 lat	Kobiety w wieku 15 - 60 lat
1950	11 781 917	64,1	5 253 883	6 528 034
1951	11 734 400	63,9	5 270 765	6 463 635
1952	11 698 126	63,9	5 273 472	6 424 654
1953	11 580 338	63,9	5 246 515	6 333 823
1954	11 521 642	64,0	5 249 917	6 271 725
1955	11 402 495	63,9	5 220 831	6 181 664
1956	11 202 759	63,6	5 188 487	6 044 272
1957	11 004 389	63,2	5 091 453	5 912 936
1958	10 880 641	62,9	5 069 515	5 811 126
1959	10 763 868	62,3	5 041 327	5 722 541
1960	10 542 093	61,3	4 961 099	5 580 994
1961	10 295 045	60,3	4 862 080	5 432 965
1962	10 210 734	59,6	4 844 640	5 366 094
1963	10 144 342	59,0	4 831 394	5 312 948
1964	9 932 609	58,4	4 779 739	5 152 870
1965	9 916 271	58,2	4 789 255	5 127 016
1966	9 898 995	58,0	4 800 474	5 098 521
1967	9 884 650	57,8	4 811 127	5 073 523
1968	9 879 344	57,8	4 830 248	5 049 096
1969	9 870 694	57,8	4 845 573	5 025 121
1970	9 865 865	57,8	4 860 705	5 005 160
1971	9 870 434	57,9	4 878 537	4 991 897

zmienił się stosunek dzieci-emeryci. Liczba dzieci spadła do $\frac{2}{3}$ tej z 1900 r. podczas gdy liczba emerytów uległa potrojeniu. W roku 2000 na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadnie około 60 osób w wieku nieprodukcyjnym. Na liczbę tę prawdopodobnie będzie się składało 37 dzieci i 23 emerytów. Do końca XX w. obciążenie to ulegnie więc zmniejszeniu. Należałoby tu jednakże zauważyć, że pojęcie ludności w wieku zdolności do pracy różni się istotnie od pojęcia ludności faktycznie zatrudnionej. Liczba faktycznie zatrudnionych liczona w stosunku do ludności w wieku zdolności do pracy jest dzisiaj istotnie wyższa od tej z roku 1900. Należy tu wskazać na wysoki wskaźnik zatrudnienia kobiet w NRD. Przeciętnie wskaźnik zatrudnienia w NRD wynosił około 75%, a w 1971 r. osiągnął nawet 77% kobiet w wieku zdolności do pracy. W 1950 r. odsetek zatrudnionych kobiet wśród ogółu zatrudnionych wynosił 40%. W 1971 r. wzrósł on do 49%. Jeśli odniesiemy liczbę dzieci do liczby ludności NRD ogółem, to stwierdzimy, że stosunek ten w latach 1950 - 1971 wahał się pomiędzy 20 - 23%. Natomiast odsetek emerytów wśród ludności NRD ogółem stale wzrastał od 14% w 1950 do 20% w 1971 r. Prawdopodobnie także w ciągu najbliższych 30 lat odsetek dzieci wśród ludności ogółem albo wcale, albo tylko nieznacznie przekroczy 23%. Odsetek emerytów po 1971 r. będzie się wolno obniżać i ustabilizuje się na około 14%. Warto tu powrócić jeszcze do danych z lat 1900 i 1910. Wówczas odsetek dzieci wynosił 35 i 34%, a odsetek emerytów około 6,5%. Obecny odsetek emerytów wśród ogółu mieszkańców NRD jest więc trzykrotnie wyższy niż na przełomie poprzedniego i obecnego stulecia. W okresie międzywojennym, w 1925 i 1934 r. odsetki te wynosiły: dzieci 25,7% oraz 24,2%, emeryci 7,6% oraz 9,4%.

Wzrost odsetka emerytów spowodowany został spadkiem umieralności w następstwie poprawy opieki lekarskiej oraz higienicznych warunków życia ludności. Według tablic wymieralności z lat 1871/1872 do 1880/1881 przeciętne trwanie życia wynosiło: dla mężczyzn 35,58, dla kobiet 38,45 lat. Analogiczne liczby według tablic wymieralności z lat 1963/1966 były dla mężczyzn 68,49, dla kobiet 73,53 lat.

Należy jednak zauważyć, że wzrost przeciętnego trwania życia spowodowany został przede wszystkim przez spadek umieralności niemowląt i dzieci i do chwili obecnej miał niewielkie znaczenie na wzrost odsetka emerytów. Godny odnotowania jest też fakt, że żyjąca na przełomie XIX i XX w. generacja miała dwukrotnie więcej dzieci aniżeli generacja .dzisiejsza. Fakty te miały niewątpliwy wpływ na zmianę proporcji pomiędzy poszczególnymi grupami ludności.

*Z języka niemieckiego przełożył
Jan Paradysz*

SOCIAL CONDITIONS OF THE POPULATION REPLACEMENT IN THE GDR

S u m m a r y

The scope of the article is the demographic situation in the GDR and its changes up to 2000. The authors have analysed three groups of population: children up to 15 years old, economically active population and retired persons as well as relationships between these groups.